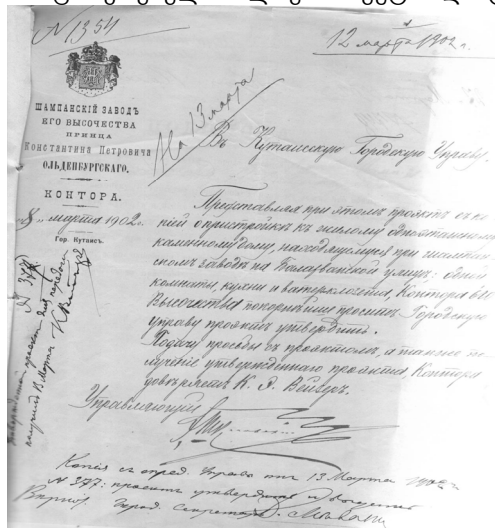

სტანტინე პეტრეს ძე ოლდენბურგს იპოლიტე შოტტის მფლობელობაში არსებული უძრავი ქონება მდებარე ქალაქ ქუთაისში ბალახვნის ქუჩასა და მდინარე რიონს შორის, კუნძული "წყალთა-შუა", მიწის ნაკვეთზე მდებარეობს ღვინის ქარხანა და სხვადასხვა ნაგებობები ფართით 3 დესიატინა, პრინცმა გადაიხადა 25000 მანეთი (ქცსა, ფონდი N 40, საქმ. 402, ფურც. 60-63).

ქალაქის მმართველობის 1902 წლის მასალებში დაცულია პრინცი ოლდენბურგის შამპანური ქარხნის კანტორის სატიტულო ფურცელი, სადაც ითხოვენ ბალახვნის ქუჩაზე მდებარე ერთსართულიან საცხოვრებელ სახლზე პროექტის დამტკიცებას.

აქვეა სახლის გეგმა (ქცსა, ფონდი N 108, საქმ. 2424, ფურც.1)

ქუთაისის მიხაილოვის სახელობის თავადაზნაურთა სამიწადმოქმედო ბანკის მასალებით კერძოდ, ირინა ბესარიონის ასული გეგელაშვილი-დათეშიძის დაგირავებული მამულის შესახებ დასტურდება, რომ ირინა გეგელაშვილის მამული მდებარეობს ოლდენბურგის ქუჩაზე (ყოფილი ინგლისის ქუჩა) საზღვრებში: აღმოს. დიასამიძის მამული, ჩრდ. ქუთათელაძის მიწა, სამხრ. პრინცი ოლდენბურგის მამული. აქედან დასკვნა 1905 წლისათვის პრინცს ისევ აქვს მამული ინგლისის ქუჩაზე (ქცსა, ფონდი N 22, საქმ. 5486, ფურც. 8).

1900 წ. გამოცემულ პოტოს წიგნში „история хоперскаго казачьяго полка 1696-1896 гг“ ვკითხულობთ: ფლიგელი ადიუტანტი პოლკოვნიკი ოლდენბურგი პრინცი კონსტანტინე პეტრეს ძე 1881-1888 წლებში მსახურობდა ხოფერთა პოლკში.

1896 წლის 8 სექტემბერს ხოფერთა პოლკის 200 წლის იუბილეს აღსანიშნავად ქუთაისში გაიმართა ვახშამი, რომელიც გვიან ლამემდე მუსიკისა და სიმღერის ფონზე გაგრძელდა, აქ გაისმოდა სადღეგრძელოები მისი უმაღლესობის იმპერატორის, იმპერატრიცას, უფლისწულის, პოლკის შეფის ანასტასია მიხაილოვნას და სხვა უმაღლესობების, მოწვეულ სტუმრებს შორის სხვებისგან გამოირჩეოდა დიალოგი ხოფერთა ოფიცრებისა და მათი ყოფილი მეთაურის მისი უმაღლესობა პრინცი ოლდენბურგის, რომლის სახელსაც ხოფერები უკავშირებდნენ მრავალ კეთილ და ნათელ მოგონებებს, მეორე დღეს 9 სექტემბერს 11 საათზე გაიმართა მსვლელობა, რომელსაც ხელმძღვანელობდა კოკუნკო, ზეიმზე პირველი მივიდა ყოფილი მეთაური პრინცი ოლდენბურგი, რომელმაც მიუ-

ლოცა მათ იუბილე, აქვე იყო ალავერდის ეპისკოპოსი ბესარიონი, რომელმაც დალოცა იქ მყოფნი, იუბილე დამთავრდა 10 სექტემბრის საცეკვაო საღამოთი.

ქუთაისის ცენტრალურ არქივში დცულ ქუთაისის გუბერნიის მიწადმოქმედებისა და სახელმწიფო ქონების სამმართველოს 1887-1894 წლების საარქივო დოკუმენტში დაცულია მისი უმაღლესობის პრინცი კონსტანტინე პეტრეს ძე ოლდენბურგის თხოვნა ქუთაისის გუბერნიის სახელმწიფო ქონების მმართველისადმი, სადაც ის ახასიათებს ქალაქ ბათუმს, როგორც საპორტო ქალაქს, თუ როგორი გადაზიდვები წარმოებს უცხო ქვეყნებიდან წინვოვანი ხეების როტშილდის, რიხნერის და სხვა ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნებისათვის, სადაც პრინცი სურვილს გამოთქვამს, რომ ამ საქმისათვის გამოყენებული იქნას მასალა სვანეთის ტყეებიდან. ქუთაისის გუბერნიის გაზეთ "კავკაზ"-ის 1887 წლის ნომერში გამოქვეყნებულ სტატიაში აღნიშნულია, რომ ტყე ნადგურდება, ამიტომ პრინცი ითხოვს მიეცეს მას თორმეტწლიანი ვადა სვანეთის ტყის ექსპლუატაციისათვის.

Господину Управляющему Государственными имуществами
Кутаисской губернии

М.В.
Филиппов в. Фурманов
В. М. М. М.

Его Высочества Принца Кон-
стантина Петровича Елден-
бургского

Прошение.

В портфель герцога Батбург привезены иностранные
меха швейцарских пород из Австрии на очень значитель-
ную сумму в несколько сот тысяч рублей ежегодно, по-
лучен на импорт выданную лицензию, выдана для отпра-
вки керосина из нефтяных заводов Готтшальда, Рихтера и др.
Многие на это давно употребляют керосин из этого Санта-
сканского источника, для этого качества масла, как видно
из объявлений Управления Государственными имуществами
Кутаисской губернии в газете "Кавказ" (№ 188) г. 7, очень
много производится вывоза, вследствие поразительной
корогодности, средней толщины, физической переносимости
и т. п., покоряется просьбу издательства отдален-
ных на двенадцатилетний срок эксплоатации ва-
ложного, суходостойного и коргодного леса в на-
званном источнике.

Эксплоатация может быть предпринята много
на следующие условия:

1. Мух отдаются естественный, суходостойный и коргодный
лес на всем пространстве Кубанской доли Санта-сканского

лесничества, сроком на двенадцать лет, считая со дня заключения договора, при этом рубка может быть начата много в тех же лесах, где найдутся необходимые для себя, сплавные вырубленные леса в течение первых шести лет контрактного срока на пятнадцать процентов больше таких же казенных лесов Худяковского губернии, утвержденной Министерством Государственных Имуществ за 1887-1890 г. для лесов, отпущенных из IV казенной, и на двадцать пять процентов больше той же такой в течение последних шести лет договорного срока.

2. Я обязываюсь на первый год, по утвержденной оценке, взять лесорубочный выкуп на заготовку материалов не менее как на одну тысячу рублей, а за то, что, после проведения рубки и достаточного приспособления из сплавки р. Ингура, брать поштатно не менее пяти тысяч бревен в течение каждого года. Ингура эта минимальная, но, при благоприятной расклевке дрова, она может быть увеличена до максимума, т. е. до полной эксплуатации всего количества леса, назначенного из отпущенных Худяковского лесничества по шестилетней Ингура-старости. Если же работы на Ингуру не могут быть вскоре произведены, то я обязываюсь брать в каждом году лесорубочный выкуп не менее как в тысячу рублей. Но если в каком-либо из этих годов до 15 числа января следующего не будет взято выкуп на 1000 руб., то я обязываюсь преемнику на Ингуру заготовку леса и всю ответственность по исполнению договора прекращаю.

3, Я обязываюсь эксплуатировать из казенного, государственного и королевского леса все материалы, годный для изготовления лапников, в которых керосин из гор Битума отправляется, т.е. бревна хвойных пород, пиленые не менее 5^м вершков в диаметре в верхних отрубях. -

4, Мне предоставляется право провозить безпрепятственно лесоступки, дороги и т.п. в лесах, не покрытых лесом и не занятых пашнями; но в лесах, занятых лесом или пашнями, не иначе, как с позволения и разрешения казенного управления. Во всяком случае вырубке выходящего леса при проезде дорог, таксой отпущенной по установленной таксе и поступают в мою пользу.

5, Мне предоставляется откупать руды р. Ингура для приспособления их к сплаву, а также вести работы окрест в лесу, в ближайших участках, за установленную плату. -

6, Мне предоставляется, по указанию казенного управления, поляны или свободные участки для устройства заборов, лесотисен, домов для рабочих и служащих и для складов лесных материалов.

7, Возведенная мною постройка и сооружения, которые не будут снесены в течение шести лет после окончания договорного срока эксплуатации, поступают в полную собственность казны, без всякого вознаграждения меня; точно также переходят в казну безвозмездно колеса, дороги, лесоступки и т.п. Но машины, инструменты, отпущенные

предметы, не имеющие характера новизны, с
таковыми мой собственностью. —

8, Число лесов производится въ такихъ количествахъ
когда на р. Ингушъ, для вѣсна въдушихъ сдѣлываются
въ пашты, прилагая этиже пункты заранее опредѣ-
ляются Управленіемъ Государственнымъ имуществомъ.
Ссыланный былъ осмотрѣльщиками лесовъ,
считается совершенно болѣзненнымъ и присутствуетъ
на общихъ основаніяхъ.—

9. Мягкое дозольется, после оседлительствования
и отыскания возмущенного мяса, превращается после

10, Въ случаѣ необходимости, отпускаются имъ и
дополнительныя нумеры, въ ограниченномъ количествѣ
свѣдѣтельствъ личной матеріалъ, по действующиму
такоу. Если, при рубкѣ леса, высланными деревьями
будутъ покрашены деревья изъ свѣдѣтельствующаго
то таковыя отчитываются по действующій эти
и поступаютъ въ мою собственность. —

11, Особого внимания заслуживает обращение к стилю и поднимается вопрос о влиянии правил.

№, Минз. предоставляется преимущественное право
продать другим покупателям мин. в Калитонском
материале на выработку и сирерафтурных сереех
всех породей, получивших быть назначенными на то
то считались Управлением Государственным Мин.
устройства Хуртанской губернии, отдалась их на
таковой урны. В службу-еи назначены торгов
таковой отпущенная на других оснований.

13, Я могу передать свои права, вытекающие из

стоящего договора, съ стороны Управления Государственных Имуществами, другим лицам или компаниям, или взято съ въ товарищи кого лица видно, но съ тѣмъ, что настоящий договоръ долженъ быть связанъ только какъ для этихъ лицъ, такъ и для Управления Государственными Имуществами.

И, Въ случаѣ непреодолимыхъ препятствій или признанія много невыгодного этой операціи, я обязываюсь заблаговременно заявить объ этомъ въ Управляющему Государственными Имуществами, и договоръ теряетъ для меня всякаго силу.

Въ поясненіе къ этимъ моимъ кондіціямъ, считаю необходимыми изложить слѣдующее:

Девятидцатилѣтній срокъ операціи необходимъ мнѣ въ виду того обстоятельства, что окончаніе уже въ военномъ мѣстѣ крайне затруднено малодоступностью мѣстности вообще и сопряжено съ расходомъ рубли р. Игура, на протяженіи почти 80^{ми} верстъ, что требуетъ большихъ предварительныхъ расходовъ.

Вмѣстѣ съ тѣмъ, принимая во вниманіе, что урѣзъ этого дѣла является совершенно гадательнымъ еще и по той причинѣ, что военъ мѣся изъ Финляндскаго мѣстѣ не изродованъ даже въ самыхъ ограниченныхъ размѣрахъ, а не осмѣлюсь-бы принять на себя спекуляціонныя обязательства, а такжѣ и связывать Управление Государственными Имуществами Кутаисской губерніи какими-либо обязательствами по отношенію ко мнѣ, - и поэтому я естественно за собою право отказаться отъ этого

итации и ранее двенадцатимесячного срока в том случае, если предприятие это не даст удовлетворительных результатов. -

Получено этого, ввиду необходимых предварительных затрат на лесовозные и лесопильные пути, которые, при благоприятном ходе дела, будут окупаться постепенно в течение нескольких лет, - я, производя эти работы, искаю гарантировать себя против конкуренции со стороны других лиц и несправедливого пользования или дорожными работами, мною подготовленными для вывоза и сплавов. Поэтому я прошу об исключительном праве на эксплуатацию поврежденного леса в Ванетском лесничестве в течение двенадцатимесячного срока, допускаю, конечно, необходимые отступки со стороны казны на удовлетворение домашних нужд местного населения. -

Повышение taxes на 50%% испрашивается мною по следующим причинам:

а, что качество предполагаемого к эксплуатации леса ниже нормального, на который установлен taxes;

б, что сухостойный лес при сильном и спущенном поре легко повреждается, вследствие больше значительной прочности древесины;

в, что по соседству Ванетского лесничества, по низкому течению р. Ингура, расположены леса частных владельцев, которые, воспользовавшись моими затратами по приспособлению к сплаву р. Ингура, могут создать лишь конкуренцию, тем более, что и в их

столетие время наша нить превратится в нить Лизинга и-
зынгов,

Monnys Monkschens Cassandrybuchen

18^е, апреля 1885 года
 Санкт-Петербург.

ქცსა, ფონდი N18, საქმ.1445, ფურც.1-4

ჩვენს არქივში ასევე დაცულია ფონდი ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის კანცელარია სადაც, აღწერილია სოხუმის მაზრაში

მომხდარი უბედური შემთხვევების, ხანძრის და დანაშაულის ფაქტები: სოხუმის მაზრის უფროსმა 1893 წლის 9 ნოემბერს ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორს მოახსენა, რომ დაფიქსირდა დაჭრის ფაქტი კოდორის ხეობაში ადგილი "ცორიკ", დაჭრილია მისი უმაღლესობის პრინცი ოლდენბურგის ხის სახერხი ქარხნის მუშა (ქცსა, ფონდი 186, საქმ. 27). ამავე ფონდის 1894 წლის მასალებით დასტურდება, რომ ხანძარი მოხდა კოდორის მხარეში, ილორის საზოგადოებაში სახელწოდებით "ცორიკ" დაინვა პრინცი ოლდენბურგის ხის სახერხი ქარხანა, ხანძრის გაჩენაში ეჭვიმტანილები არიან ის პირები, ვინც დაინტერესებული იყო იმით, რომ ქარხანას შეეწყვიტა ფუნქციონირება, ასეთებს წარმოადგენდნენ ტყის მფლობელები, რომელთაც მიყიდეს მის უმაღლესობას ადგილი, სადაც უნდა გაყვანილიყო ახალი სარკინიგზო გზა (ქცსა, ფონდი N186, საქმ. 28 ფურც. 60-62). აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ პრინცი საქართველოში აღმშენებლობით საქმიანობას ეწეოდა და არა მარტო აღმშენებლობითს

მიხეილის თავადაზნაურთა საადგილმამულო ბანკის მასალებში ფიქსირდება ფაქტი, რომ ალექსანდრე პეტრეს ძე და კონსტანტინე პეტრეს ძე ოლდენბურგების მზრუნველობის ქვეშ იყო სამსონ მელიტონის ძე თოფურიას სავადმყოფო (დაარსებული 1890 წელს), ასევე მათი მზრუნველობის ქვეშაა უპატრონო ბავშვთა სახლი ქალაქ გაგრაში (ქცსა, ფონდი 22, საქმ. 4710, 48, 77). კონსტანტინე ოლდენბურგი მონაწილეობდა ფოთსა და ზუგდიდს შორის რკინიგზის გაყვანასა და გაგრის კეთლმოწყობაში, მისი დამსახურება იმდენად დიდი იყო, რომ 1908 წლის 27 აპრილს გაგრაში ძეგლი დაუდგეს.

220

Гагр.

ЕГО ИМПЕРАТОРСКОМУ ВЕЩЕСТВУ
Принцу Александру Петровичу Ольденбургскому.

Глубоко сожалѣю, что въ день открытія памят-
ника незабвенному Принцу Константину Петровичу я
лишенъ возможности ^{лично} принять участие ^{лично} въ отъ своего
и Дворянства Кутаисской Губерніи имени ~~выразить~~
чувства искренней любви дорогой памяти Принца
Константина Петровича.

Кутаисскій Губернскій
Предводитель

აქვეა ტელეგრამა გრაფინია აგრაფინა კონსტანტინეს
ასული ზარნეკაუსადმი
Гагра

Ея Сіятельству
Аграфинѣ Константиновнѣ Графинѣ Зарникау.

Въ день открытія памятника незабвенному вашему
супругу позвольте мнѣ Графинѣ отъ своего и Дворянства
Кутаисской Губерніи имени передать Вамъ чувства без-
предѣльной любви памяти дорогого намъ принца Кон-
стантина Петровича

Крайне сожалѣю что по сложившимся обстоятельствамъ
лишенъ возможности рама лично ~~выразить~~ скорбь и вы-
разить чувства, сдѣлавшія незабвенными для Дворян-
ства Кутаисской Губерніи память по вашему супругу.

Кутаисскій Губернскій
Предводитель Дворянства

ქცსა, ფონდი N1, ს.ა.გ. 6950, ფურც. 208-228.

გრაფინია აგრაფინა და პრინცი ოლდენბურგი ცხოვრობდნენ

ქუთაისში, პეტერბურგში, გაგრაში, ხშირად ჩადიოდნენ აბასთუმანში, თბილისში, სადაც ახალი ბალის ქუჩაზე შენდებოდა სასახლე, რომელიც პრინცმა აუგო მის საყვარელ მეუღლეს დიდი სიყვარულის ნიშნად.

ვიტეს მოგონებების მიხედვით გრაფინია სათნო და წესიერი ადამიანი იყო, მაგრამ არა კულტურული, რადგან იგი ცუდად საუბრობდა ფრანგულად. საინტერესო შეფასებაა, თუ ადამიანი არ საუბრობს ფრანგულად ე. ი. უკულტუროა...

1906 წელს კონსტანტინე ოლდენბურგი ნიცაში გარდაიცვალა, გრაფიანიას არ უნდოდა მისი ცხოვრების შეცვლა, ყოველდღე დადიოდა ეკლესიაში, ანთებდა სანთელს, როგორც ვიცით მას კონსტანტინესთან 6 შვილი ყავდა, სამი ქალიშვილი და სამი ვაჟი. ბოლშევიკების ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ მათი ცხოვრება გართულდა, ნაწილმა აგრაფინას შვილებმა მოახერხეს საზღვარგარეთ გამგზავრება (ალექსი დახვრიტეს ბოლშევიკებმა) აგრაფინამ გამგზავრებაზე უარი თქვა, რადგანაც მისი უმცროსი ქალიშვილი ნინა სულიერად ავადმყოფთა სანატორიუმში იყო კისლოვოდსკში, სადაც 1922 წელს გარდაიცვალა. იმავე წელსვე აგრაფინა საქართველოში დაბრუნდა.

როგორც საარქივო დოკუმენტები გვამცნობენ ბოლშევიკების მიერ ქონების ჩამორთმევის შედეგად გრაფინია ზარნეკაუს ქონება განადგურდა, ნაწილი კი ისევ მათ მფლობელობაში დარჩა: ქუთაისის ქალაქის გამგეობის 1919 წლის მასალით დასტურდება, რომ "პარმენ დათეშიძემ წარმოადგინა ვექილობა ბათუმის ნოტარიუსიდან მიცემული 13 აგვისტოს 1920 წლის #რეესტრის 647, რომ ისაა ვექილი პეტრე კონსტანტინეს ძე ზარნეკაუსაგან" (ქცსა, ფონდი 14, საქმ. 443, ფურც. 8) ამ პერიოდში პეტრე ზარნეკაუ ისევ ფლობს მამულს (3 დესიატინა) ქალაქ ქუთაისში ბალახვნის ქუჩაზე და მამულის ღირებულება შეადგენს 32688 (ოცდათორმეტი ათას ექვსას ოთხმოცდარვა).

1910-1917 წლებში ოლდენბურგის სახლი დაქირავებული ქონდა ხაზინას გუბერნატორთა საცხოვრებელ ბინად. 1920 წლის ზაფხულიდან 1921 წლის ოქტომბრამდე შენობაში სხვა დაწესებულებებთან ერთად ქუთაისის საისტორიო-საეთნოგრაფიო საზოგადოება და მუზეუმი იყო, ხოლო 1921 წლის ოქტომბრიდან მასში სახელმწიფო უშიშროების სტრუქტურებია განთავსებული (მ. კეზევაძე, ქვაში ჩაკირული ისტორია, 2004 წ.).

ქუთაისის სამაზრო რევოლუციური კომიტეტის 1921 წლის 23 აპრილის სხდომაზე განიხილეს საკითხი ყოფილი პრინც ოლდენბურგის ბალახვნის ქუჩაზე კუთვნილი შენობის შესახებ, სადაც ამხ. გეგეჭკორი მიაქცევს რევკომის ყურადღებას საბჭოთა სახლების უქონლობაზე ქუთაისში, რისთვისაც საჭიროა ზოგიერთ შესაფერის სახლების გასახელმწიფოებრივობა, ზოგიერთ სახლებში გადასულს სახელმწიფო საკუთრებაში ავეჯეულობას იტაცებენ, რაც დაუშვებელია უნდა ამას ბოლო მოეღოს. დადგინდეს პირველ რიგში ჩამორთმეულ იქნა და გადაცემული ადგილობრივ კომუნალურ მეურნეობის საბჭოს ხელში გაქცეულ ბურჟუათა სახლები, რომლებიც მიუხედავად საქართველოს რევკომის 15 აპრილის წინადადებით არ დაბრუნდნენ. მოხდეს მუნიციპალიზაცია იმ სახლებისა, რომლებიც დღემდე უკავიან საბჭოთა დაწესებულებებს”(ქცსა, ფონდი 305, საქმ. 11).

რევკომიტეტის 1921 წლის 28 აპრილის ოქმი N 21 ისევ საუბარია ოლდენბურგის მამულზე ბალახვნის ქუჩაზე ”ქუთაისის საუკეთესო სახლების ქონება იძარცვება , რაც უნდა დასრულდეს, დაგროვილი სახალხო სიმდიდრე უნდა დავიცვათ მთლიანად. ”(ფონდი#305, საქ4, ფურც99”).

საქართველოს რევოლუციური კომიტეტის 1921 წლის 29 ოქტომბრის მოხსენებაში ვკითხულობთ ”ქუთაისში არსებულ საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების მიერ ამ ათიოდე წლის წინად დაარსებული იქმნა ”ისტორიულ ეთნოგრაფიული მუზეუმი, რომელიც მოთავსებული იყო ყოფილ ოლდენბურგის სახლში, ეს მუზეუმი ცნობილია თავისი ძვირფასი ხელნაწერებით და საგნებით.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ამ მუზეუმს შავი დღე ეწია. ქუთაისის ”ჩეკამ” მუზეუმი გამოაძევა შენობიდან და სასახლე დაიკავა თავისი საჭიროებისათვის.

განათლების სახალხო კომისარიატს ამ მუზეუმთან ქუთაისის ძვირფასი არქივის შეერთებით სურდა დაეარსებინა ქუთაისში სახელმწიფო მუზეუმი და ”ჩეკას ” მოქმედება უკანონოთ და უსამართლოდ მიიჩნია, მით უფროს, რომ ქუთაისში გარდა ოლდენბურგის სასახლისა სამუზეუმო შენობა არ მოიპოვება (შენობა სდგას განცალკავებულად და თავისი გეგმით და აგებულებით გამოსადეგარია მუზეუმისათვის), ამიტომ განათლების სახალხო კომისარიატი სთხოვს რევოლუციურ კომიტეტს, მიიღოს სასწრაფო ზომები და გაანთავისუფლებინოს ქუთაისის ”ჩეკას” ზემოდაღნიშნული შენო-

ბა და დაუბრუნოს მუზეუმს და ამით საშვალებას მოგვცემთ ქუთაისშიდაც შევექმნათ დიდათ კულტურულ-მეცნიერული დაწესებულება” ამ მომართვაზე დევს რეზოლუცია:საქართველოს რევკომს საჭიროდ მიაჩნია ოლდენბურგის სახლში მოეწყოს მუზეუმი, ხოლო ”ჩეკასთვის” მოიძებნოს სხვა ბინა. ამავე ფონდის რევოლუციური კომიტეტის 1921 წლის 12 ოქტომბრის N 13276 წერილში ვკითხულობთ, რომ ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმს ჩამორთმეული აქვს ყოფილი ოლდენბურგის სახლი, რევკომს მიაჩნია საჭიროდ რათა ოლდენბურგის სახლი დაეთმოს დასახელებულ მუზეუმს, ხოლო ამ სახლში ამ ჟამად მოთავსებული საგანგებო კომისიისათვის მოძებნილი იქნას სათანდო ბინა.

ამ წერილების პასუხად ქუთაისის რევკომი ”გაცნობებთ, რომ ქუთაისში ახალი ბინის დიდი კრიზისია, არ გვაქვს საშვალება მასში მოთავსებულ საგანგებო კომისიას მოუძებნოთ სხვა ბინა შეუძლებლად მიგვაჩნია ბინის ეთნოგრაფიული მუზეუმისათვის დაბრუნება (ქცსა, ფონდი 305, საქმ. 109, ფურც. 29, 30, 31).

ქუთაისის მუშათა და გლეხთა ინსპექციის 1921 წლის სხდომის ოქმებში ინსპექციის გამგე 28 მაისის მოხსენებით დანანებით აღნიშნავს, რომ ”პრინცი ოლდენბურგის ყოფილ მამულში დაბინავებული არიან სანიტარული რაზმი 45 ცხენით, სადაც უსუფთაობას აქვს ადგილი, ეს მამული თავისი ინვენტარით სჩანს დიდი ღირებულებას წარმოადგენდა, მაგრამ დღეს ისთე არის განიავებული მთელი მამული თავის უძრავ-მოძრავი ქონებით, რომ საბჭოთა საქართველოს ზარალი რამოდენიმე ათეულ მილიონებს უდრის..არ შეიძლება არ ითქვას საყვედური იმ საბჭოთა დაწესებულებების, რომლის პირდაპირ მოვალეობას შეადგენდა საბჭოთა საქართველოს ინტერესების დაცვის საჭიროებისათვის ჯეროვანი ყურადღება მიექცია მამულისათვის... აუცილებლად საჭიროთ მიმაჩნია დაუყონებლივ იქნეს მიღებული ყოველგვარი საშვალებანი, რომ მამული დაცული იქნას გაპარტახებისაგან და რაც შეიძლება სასწრაფოდ რამდენადაც შესაძლებელია ნორმალურ კალაპოტში ჩაყენება, რომ მომავალი ზარალი მაინც ააცდინოს ხაზინამ” (ქცსა, ფონდი 35, საქმ. 28,ფურც.74) 1921 წლის 21 ივნისის კომუნალური მეურნეობის განყოფილების უფროსი მოახსენებს ქუთაისის მაზრის რევკომს, რომ ოლდენბურგის სახლთან დაკავშირებით მიღებული იქნა ზომები ა) ეთხოვეთ გარნიზონის უფროსს, რომ გამოეჩინა თანაგრძნობა და გაეთავისუფლებინა სახლი სამხედრო ნაწილისაგან და

გადაეცათ მიწგანყოფილებისათვის. ბ) ეცნობა მიწგანყოფილებას, რომ სასწრაფოდ მიეღო ზომები დაეცვათ გაძარცვისაგან ის ოთახები, სარაიები, რომლებიც არ ქონდათ დაკავებული სამხედრო ნაწილებს. (ქცსა, ფონდი 305, საქმ. 32, ფურც.206) ამავე ფონდში ქუთაისის რევკომი, მიმართავს ქუთაისის მილიციის უფროსს დანიშნოს ერთი თანამშრომელი, რომელსაც დაევალება პრინცი ოლდენბურგის სახლში ავეჯეულობის ჩაბარება და ერთ ოთახში მოთავსება (ფონდი#305, საქმ.108, ფურც.118).

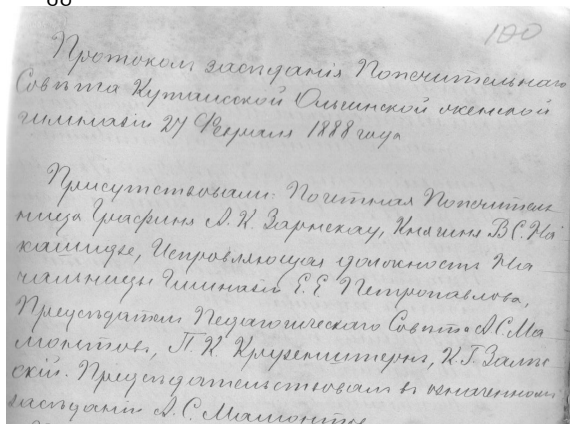
ქუთაისის ცენტრალურ არქივში დაცულ ქუთაისის სანოტარო კანტორის 1922 წლის დეკემბრის თვის N 27 აქტით დასტურდება, რომ ქუთაისში მცხოვრებმა ბესარიონ (იგივე კონსტანტინე) ყარამანის ძე დათეშიძემ მიყიდა გრიგოლ დავითის ძე ნარიმანოვს ქუთაისში ბალახვნის ქუჩაზე (ახ. აკ. წერეთლის ქ.)მდებარე საკუთარი უფლება სამ მეთოთხმეტე ნაწილზე უძრავი მამულის საზღვრებში: აღმ. ბალახვნის ქ. დას. მდ.რიონი, სამხ.შუა ბალახვნის ქუჩიდან მდინარე რიონისაკენ და ჩრდ.ყორე და ყორეს გადაღმა მამულები ჭეიშვილი, კაპოვის, ნიჟარაძის კოსტავას და გოგელაშვილის . ეს მამული მე გამყიდველ დათეშიძეს შეძენილი მაქვს ნასყიდობის სიგელით დამტკიცებული ქუთაისის უფროსი ნოტარიუსის მიერ თხუთმეტ აპრილს ათასცხრაასოცდაერთსა წელსა ამასთანავე აღინიშნება, რომ დანარჩენი თერთმეტი მეთოთხმეტედი მამულისა ეკუთვნის აგრაფინა კონსტანტინე ჯაფარიძის ასულს ზარნეკაუს, ნიკოლოზ და ალექსი კოსტანტინეს ძე ზარნეკაუს, ნინო კოსტანტინეს ასული ზარნეკაუს, ეკატერინე კონსტანტინეს ასული ტონის და ალექსანდრა კონსტანტინეს ზარნეკაუს ასულს ნარეშკინას. სხვადასხვა მკვლევართა მოსაზრებებით 1922 წელს საქართველოში დაბრუნებულ აგრაფინა ზარნეკაუს უკვე აღარ აქვს საკუთარი სახლი, ამ მოსაზრებას აღნიშნულმა დოკუმენტმა და ასევე 1926 წლის 20 ოქტომბერს გაზეთ კომუნისტში დაბეჭდილმა სამგლოვიარო განცხადებამ მოჰფინა ნათელი:

„ღრმად დამწუხრებული შვილები: საშა, ნიკოლოზ, თინა და პეტრე; დები: ეკატერინე ნაკაშიძისა შვილებით, ნინო ჯაყელისა ქმარშვილით, ეესარია ტატიშვილისა შვილებით, ძმა კირილე იოსელიანი ცოლშვილით და მისი მომვლელი ქალები ემშა და ანა აუნწყებენ ნათესავეებს, მეგობრებს და ნაცნობებს აგრაფინა ზარნეკაუს

გარდაცვალებას. დასაფლავება მოხდება საფირჩხიის სასაფლაოზე. გამოსვენება საკუთარი ბინიდან (აკაკი წერეთლის ქ. №72), ხუთშაბათს, 21 ოქტომბერს, დღის 3 საათზე. პანაშვიდი ყოველდღე, საღამოს 5 საათზე“.

ქუთაისის სამაზრო აღმასკომის კომუნალური მეურნეობის განყოფილების 1923-1928 წლების დოკუმენტით ძმები დათეშიძეების მამულის ჩამორთმევის შესახებ ვკითხულობთ: „დათეშიძეების სახლი მდებარე ა. წერეთლის ქუჩაზე შედგება 10 ოთახისაგან და უკავია შემდეგ პირებს. 1) სამთო-ქიმიის კომბინატი, წისქვილის კანტორას -2 ოთახი, 2) შეგელიძე ინჟინერს-2 ოთახი, 3) ჭარხალაშვილის ქალს-1 ოთახი, 4) ძნელაძე ელისაბედი-2 ოთახი, 5) რევიშვილი და ჯავახაძე-1 ოთახი, 6) ნაკაშიძის ქვრივს და გრაფინიას მომვლელ ქალს -2 ოთახი. დოკუმენტი თარიღდება 1927 წლით (ქცსა, ფონდი 38, საქმ.45, ფურც. 40)

ქუთაისის ცენტრალურ არქივში დაცულ ქუთაისის წმ. ნინოს სახელობის ქალთა გიმნაზიის (ადრე ოლგას სახელობის) მზრუნველთა 1887-1888 წლების სხდომის ოქმებით დასტურდება, რომ გრაფინია ა. კ. ზარნეკაუ ამ სამზრუნველოს საპატიო წევრია, რომლის სახელსაც უკავშირდება ამ გიმნაზიაში არსებული პრობლემების მოგვარება, აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ გრაფინია და კონსტანტინე ოლდენბურგი უამრავ კეთილ საქმეს აკეთებდნენ საქართველოს სასიკეთოდ.

ეს იმ გრაფინიას ცხოვრების ამსახველი დოკუმენტებია, რომელსაც არაერთი სასახლე აუგო მეუღლემ სიყვარულის ნიშნად, რომელმაც ცხოვრებისგან უამრავი სიხარული, ბედნიერება და ასევე ტკივილიც იგემა, ის ხომ როგორც ავღნიშნეთ დიდი ქველმოქმედი იყო (ბევრ ახალგაზრდას დაეხმარა, ესწავლა საქართველოს საზღვრებს გარეთ, იყო ასევე წმ. ნინოს ქალთა სასწავლებ-

ლის სამეურვეო საბჭოს თავჯდომარე(ქცსა, ფონდი 15, საქმ.32, ფურც.100) რომელსაც სიცოცხლის ბოლო წლებში ისე გაუჭირდა, ისე დაკნინებულია, რომ ეშინია სიცივით არ დაიხოცოს თავად და მისი 5 სულიანი ოჯახი...

საარქივო დოკუმენტები უამრავ საინტერესო მასალას მოიცავს, შეუძლებელია ამომწურავად ისაუბრო დოკუმენტებზე დაყრდნობით, რადგანაც შესაძლებელია არცთუ ისე საინტერესო სათაურის მქონე დოკუმენტში ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაცია აღმოჩნდეს, ამიტომ ყველა მკვლევარის ვალაია იხელმძღვანელოს ერის დოკუმენტური მესხიერებით და არ გამოიჩინონ უკიდევანო ფანტაზია ამათუიმ პირის განვლილი ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესწავლის პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ქუთაისის ცენტრალური სახელმწიფო არქივი (ქცსა)

1. ფონდი 15, საქმ.32, ფურც. 100.
2. ფონდი 38, საქმ.45, ფურც.40.
3. ფონდი 305, საქმ. 108, ფურც.118; საქმ. 32, ფურც. 206; საქმ. 109, ფურც. 29, 30, 31; საქ.4, ფურც. 99; საქმ. 11.
4. ფონდი 35, საქმ. 28, ფურც. 74.
5. ფონდი 14, საქმ. 443, ფურც. 8.
6. ფონდი 1, საქმ. 6950, ფურც. 208-228.
7. ფონდი 186, საქმ. 28 ფურც. 60-62; საქმ. 27
8. ფონდი 18, საქმ.1445, ფურც.1-4
9. ფონდი 108, საქმ. 2424, ფურც. 1.
10. ფონდი 40, საქმ. 402, ფურც. 60-63; საქ. 339, ფურც. 86-89.
11. ფონდი 22, საქმ. 1576; საქმ. 3843, ფურც 3; საქმ.6509; საქმ. 293, ფურც. 3; საქმ. 4710; საქმ. 48; საქმ. 77.
12. ფონდი 108, საქმ. 561, ფურც. 112-113; საქმ. 613, ფურც. 34, 31; საქმ. 409, ფურც.17-20; საქმ. 498, ფურც 1
13. მ.კეზევაძე, ქვაში ჩაკირული ისტორია, 2004
14. ჯაფარიძე "აგრაფინა კისკისაო, ჩვენი მწერლობა, 2011, N 20
15. ელგ. თავბერიძე "სანიტარული დღე", ქუთაისი, 2005
16. პურადაშვილების მოგონებები, გვ.88.
17. Потто, история хоперскаго казачьяго полка 1696-1896гг. 1900.

ანტირუსული მოძრაობა გურიასა და აჭარაში
(XIX დასასრული-XX დასაწყისი)
(აჭარის საარქივო სამმართველოში დაცული
დოკუმენტური მასალის მიხედვით)

აჭარა-გურიის მთები, როგორც დიდი ივანე ამბობდა, გარემოზღუდვულ რეგიონს იცავდა გარეშე მტრებისგან. ეს გარემოება საქართველოს მტრებსაც ესმოდათ და ამიტომ, არაერთხელ ყოფილა რომ ჩვენი ქვეყნის ამა თუ იმ მონაპირე კუთხის დაპყრობა და ჩამოშორება უცდიათ, მაგრამ გაერთიანებული აჭარა-გურიის რეგიონი ერთიანი ძალით მტერს დიდ წინააღმდეგობას უწევდა. სამწუხაროდ, საუკუნეთა განმავლობაში საქართველოს საზღვრებს მოსული მტერი აწესებდა.

აჭარის სახელმწიფო არქივში ინახება 1858 წლის ივლისში ქუთაისის გუბერნატორის მიერ საქართველოს საზღვრებსა და მიწებთან დაკავშირებით გაცემული დოკუმენტი, სადაც საუბარია რუსეთისა და თურქეთის სახელმწიფო საზღვრების აღდგენის თაობაზე და ქობულეთის რეგიონის სოფლების: ჩეხედანას, ნაცხავატევის და ქაქუთის მდებარეობის შესახებ. არსებული საბუთიდან ირკვევა, რომ ნაცხავატევი არასოდეს არ ყოფილა თურქეთის ბატონობის ქვეშ და გურია-აჭარის საზღვრებში იყო მოქცეული. ჩეხედანა ქრისტიანული სოფელი იყო, ხოლო ნაცხავატევი კი მუსულმანური რელიგიის აღმსარებელი.

აჭარა-გურიაში შემოსული დამპყრობელი, როგორც თურქეთი ისე რუსეთი ცდილობდა თავისი სურვილის და შეხედულების მიხედვით მოეწყო ცხოვრება. 1878 წლის შემოერთებამდე ბათუმში მოქმედებდა მინათსაკუთრების თურქული კანონი (მინის კოდექსი „დუს-ტურ“) რომელიც დიდ უპირატესობას ანიჭებდა რელიგიის მსახურთ. 1878 წლის 1 ივნისს ბათუმის ოლქის რუსეთის იმპერიასთან შემოერთების შემდეგ, რუსეთი მინის საკუთრებასთან დაკავშირებით კანონის მიღებით ცდილობს ადგილობრივ მოსახლეობაში რელიგიის მსახურთა გავლენის დასუსტებას. რუსეთის ხელისუფლება ძალით ართმევდა საკუთარ მიწებს ადგილობრივ მოსახლეობას და იძულებულს ხდიდა მუჰაჯირად წასულიყო თურქეთში. ამის ერთ-ერთ დამადასტურებელ საბუთს წარმოადგენს ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის მოადგილის, გენერალ-მაიორ ნ. ო. ერისთავისადმი ბათუმის ქალაქის მმართველის მიმართვა, რომელშიც საუბარია 1880

ნლის დასაწყისში ბათუმიდან წასულ მუჰაჯირებზე, რომელთაც ბერლინის ტრაქტატის საფუძველზე წაართვეს მიწაზე საკუთრების უფლება.

1878 გაზაფხულზე ბათუმში, ართვინში და სხვა რეგიონებში შეიქმნა შეიარაღებული სამხედრო ორგანიზაცია „შურისმგებელი“, რომლის ამოცანა იყო ბრძოლა რუს დამპყრობთა წინააღმდეგ. გარკვეული დროის შემდეგ რუსეთმა გაანადგურა ეს ორგანიზაცია (ას-სცსა ფონდი-432, ანან. 1 ს. 399, ფ. 9).

ერთი სვე-ბედის ქვეშ იმყოფებოდა როგორც აჭარის, ისე გურიის მოსახლეობა. ახლახან გამოიცა ქართული ლიტერატურის ისტორიის მკვლევარის პროფესორ შალვა რადიანის ავტობიოგრაფიული ნაშრომი, რომელშიც დეტალურად არის აღწერილი დაპყრობის შედეგად განცდილი ცხოვრების მძიმე წლები და ის დიდი თანადგომა, რამაც გადაარჩინა ერთ ბედს ქვეშ მყოფი ეს ორი კუთხე. შალვა რადიანი თავის ავტობიოგრაფიულ ნაშრომში „გარდასულ დროთა მატთანე“ იხსენებს: „1906 წლის იანვარში გურიას „ესტუმრა“ პოლკოვნიკ კრილოვის დამსჯელი ექსპედიცია, რომელიც ცეცხლითა და მახვილით შევიდა ოზურგეთში, გადაწვა და გაძარცვა ის. შეშინებული ხალხი გარბოდა ქვეყნიდან, ჩემი მშობლებიც გაქცეულან სოფელ აჭში ქართველ მაჰმადიანებთან. გზაზე, როდესაც გადადიოდნენ მდინარეზე, მამაჩემი, რომელსაც ატაბეული მივყავდი, შემთხვევით ნაქცეულა და მეც ხელიდან გავვარდნილვარ, მაგრამ მაინც გადამარჩინეს. აჭში რამდენიმე კვირის ყოფნის შემდეგ, ჩემი მშობლები დაბრუნებულან ოზურგეთში, იქ მათ აღარაფერი დახვედრიათ, ყველაფერი ცეცხლს შთაენთქა. ისე ხელმეორედ დაიწყეს მათ ოჯახის მოწყობა. ოჯახი ჩვენი კი მრავალრიცხოვანი იყო. 1906 წლის შემდეგ, როგორც აჭარამ, ისე გურიამ არაერთგზის განიცადა მტრისგან დარბევა. შალვა რადიანი იგონებს, რომ 1918 წელს, ბათუმის ალების შემდეგ, ოზურგეთში შემოიჭრნენ თათრები. ამ ხანებში ქალაქში სრული უდარდელობა სუფევდა, არავინ ფიქრობდა, რომ მოახლოვებულ მტერს შეეძლო თავდასხმა ქალაქზე, საღამო ხანი იქნებოდა, როდესაც გაერცელდა ხმა „თათრები მოდიანო“. ხალხი პანიკამ მოიცვა. იმ დროინდელი სამხედრო და სამოქალაქო მესვეურები ყველაზე ადრე გაიქცნენ ქალაქიდან. მათ ვერც კი მოახერხეს სუსტი მტრის წინააღმდეგ დაერაზმათ ხალხი. ქალაქში დაიწყო ძარცვა-გლეჯა. ხალხი გარბოდა უმთავრესად ნაგომარის მიმართულებით. პირდაპირ შემზარავ სურათს წარმოადგენდა შეშინებული, არეულ-დარეული ხალხის გაქცევა, თან მიჰქონდათ რისი წაღებაც სახელდახელოდ შეძლეს. თანდათან ძლიერდებოდა სროლის ხმაც. თათრები უახლოვდებოდნენ ოზურგეთს. 1918 წლის 7 აპრილს ანასეულ-ექადიის მხრიდან შემოვიდნენ ისინი ქალაქში. შიმშილმა მოიცვა ყველაფერი. მახსოვს ხალხს გამოსაკვებად მაშინდელნი მესვე-

ურნი ურიგებდნენ რალაცნაირ ნამცხვრებს, რომელთა კბილებით დაღრნა არ შეიძლებოდა, ისე მაგარი იყო და თანაც სავსე მატლებით. დამშეული ხალხი სოფელ-სოფელ დადიოდა გამოსაკვების საშოვნელად, მაგრამ ეს არც ისე ადვილი საქმე იყო (რადიანი შ., 2015:5).

„საქართველო, როგორც იმპერიის განაპირა კოლონიური მხარე ბუნებრივია განიცდიდა ყველა იმ შინაგანი პროცესის ზეგავლენას, რაც XX საუკუნის პირველი ოცნლედის რუსეთის სოციალ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ცხოვრებას ახასიათებდა. (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, 1973). ჯერ კიდევ „1840 წელს რუსების მიერ ამიერკავკასიაში გატარდა ადმინისტრაციული რეფორმა, რომლის მიზანი იყო სრული, წმინდა რუსული მმართველობის შემოღება და მისგან ადგილობრივი ელემენტების მთლიანად ჩამოცილება“ „რუსეთის განაპირა კოლონიურ რაიონებში, სადაც ცარიზმი სოციალურ ჩაგვრასთან ერთად ეროვნულ ჩაგვრასაც ახორციელებდა, გაცილებით უფრო ძძიმე და მტკივნეული იყო შეურიგებელი წინააღმდეგობა და მისი შედეგები“ (საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, 1973).

1910 წლის 1 სექტემბერს რუსეთის მეფისნაცვალი კავკასიაში თავის საიდუმლო წერილში იუწყებოდა, რომ რუსეთის სახელმწიფო სათათბირო გამოთქვამდა სურვილს, რომ სამხედრო ვალდებულება გავრცელებულიყო იმპერიის განაპირა მხარეებში მცხოვრებ მოსახლეობაზე. თუმცა რუსეთის სამხედრო მინისტრი კატეგორიული წინააღმდეგი იყო ინოროდცებისგან (უცხო ტომები, ასე მოიხსენიებდნენ ქართველებს) შექმნილიყო რეგულარული სამხედრო შენაერთი, რადგან თვით ინოროდცები გამოთქვამდნენ ზიზლს სამხედრო ჯარში სამსახურზე, ასევე წინადადებას იძლეოდა თავი შეეკავათ ისეთი გადაწყვეტილებისგან, რაც აღშფოთებას გამოიწვევდა ადგილობრივ მოსახლეობაში. სამხედრო მინისტრს უფრო მეტად აინტერესებდა რუსული კოლონიზაციის საქმე. აღნიშნული საქმის გამოკვლევის და დადგენის მიზნით, სამხედრო მინისტრს შედგენილი ჰქონდა მკითხვარი, რომელიც შემდეგ საკითხებს მოიცავდა: არმიის რომელ ნაწილებში (ქვეითი, ცხენოსანი, კაზაკების ასეული და ა.შ) შეიძლებოდა ადგილობრივი მოსახლეობის გამოყენება, როგორი იყო ინოროდცების განწყობა, გამოიწვევდა თუ არა ეს ღონისძიება მათი მხრიდან აღშფოთებას და წინააღმდეგობას, იყვნენ თუ არა ინოროდცები საიმედო და ერთგული ჯარისკაცები, 100 მამაკაცისგან რამდენი პროცენტი გაეწვიათ ჯარში, განსაკუთრებით რომელი კუთხის მცხოვრებნი იყვნენ უფრო საიმედონი, იყვნენ თუ არა ინოროდცები ფიზიკურად სრულყოფილნი, ჰიგიენური წესების დამცველნი, გამოიწვევდა თუ არა ეს ღონისძიება მათ მასიურ ემიგრაციას რუსეთის საზღვრებს მიღმა და ეს უკანასკნელი სავალალო შედეგს მოუტანდა იმპერიას.

საყოველთაო სავალდებულო სამხედრო სამსახურის დამკვიდრებას კავკასიის ქრისტიანებს შორის ასწლევითი დასჭირდა. რუსეთის ხელისუფლება ამ საკითხს თანდათანობით წყვეტდა, კერძოდ კავკასიის ქრისტიანთა საუკეთესო გვარის წარმომადგენლები საკუთარი სურვილით მსახურობდნენ რუსეთის არმიაში ოფიცრებად, თავადაზნაურთა შვილები თითქმის იძულებით აღიზრდებოდნენ რუსულ კადეტურ კორპუსებში, სამხედრო გიმნაზიებში. თავადაზნაურთა ქალიშვილები კარგ პირობებში სწავლობდნენ კეთილშობილთა ინსტიტუტებსა და ქალთა გიმნაზიებში. ყაზანელი და ასტრახანელი თათრები დღემდე ინარჩუნებენ სიმპატიებს თურქების მიმართ. წლების განმავლობაში ბრიტანეთის დაქვემდებარებაში მყოფი ინდოეთის ადგილობრივი არმია რელიგიური ნიშნით იყო დაყოფილი, ერთმანეთისადმი მტრულად იყო განწყობილი და ვერაფრით ვერ მოხერხდა მათი ასიმილაცია ბრიტანეთის ნაციონალურ არმიაში.

რუსები დიდათ უფროთხილდებოდნენ იმპერიის საზღვრების თავდაცვის საქმეს და ადგილობრივ მკვიდრ მოსახლეობას უნდობლობას უცხადებდნენ. მათ აუცილებლად მიაჩნდათ „ინოროდცების“ სამხედრო სამსახურში გაგზავნა პირველ წელს ამიერკავკასიასა და ჩრთილოეთ კავკასიაში, შემდეგ ყირიმში და ბოლოს ისეთ ადგილებში, როგორიცაა ყაზანი და იმპერიის შიდა გუბერნიები.

რუსეთის ხელისუფლება არ ინდობდა არავის, ვინც ეწინააღმდეგებოდა მათ მიზნებსა და ინტერესებს. 1904 წლის 6 მარტის, ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორისადმი გაგზავნილ მიმართვაში აღნიშნულია, რომ ხულოს ეკლესიის მღვდელი ანტონ ფირცხალავა ადგილობრივ მოსახლეობას მოუწოდებდა რუსეთის წინააღმდეგ ომის დაწყებისკენ. რუსებმა ანტონ ფირცხალავა ხულოდან გაიწვიეს. ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის 1904 წლის 22 მაისის მიმართვაში აღნიშნულია, რომ ოზურგეთის რაიონის სოფელ ბახვის მცხოვრები გიორგი სალუქვაძე სოფელ ღორჯომის მოსახლეობას მოუწოდებდა გადასახადებზე უარის თქმისკენ და ანტისახელმწიფოებრივი ქმედებების განხორციელების მიზნით გურულებთან გაერთიანებისკენ. გიორგი სალუქვაძეზე დაწესდა მეთვალყურეობა და გაიცა ბრძანება მისი დაპატიმრების შესახებ. ამ პერიოდში აჭარაში ხმა გავრცელდა, რომ ბათუმის და ოზურგეთის მოსახლეობამ თურქეთის სულთანს გაუგზავნეს მიმართვა, სადაც თანადგომას უცხადებდნენ რუსეთთან ომის დაწყების შემთხვევაში.

1904 წელს რუსეთის ხელისუფლებამ გამოსცა კანონი, რომლითაც საეკლესიო საკუთრება მთლიანად გადაეცა სახელმწიფოს და ამ გადაწყვეტილების სამართლიანობას იგი ხსნიდა შემდეგი მიზეზით: „ всем хорошо известно, что никто, никогда, ничего не терял, когда здавал свои збережения на хранения в казенных учреждениях, казна

будеть только управлять, всеми церковными имуществами, но все доходы с этих имуществ будут идти в пользу церквей. в Российском государстве, где существуют и католики, и протестанты, и магометани, ни католическое, ни протестантское, ни магометанское духовенство не управляет имуществом своих храмов, без правительственного надзора (ას-სცსა, ფონდი ი-1, ს. ანან. 1, ფ. 65).

რუსეთის ხელისუფლების ამ უკანონო გადაწყვეტილებას ამიერკავკასიის გუბერნიაში მოჰყვა მასობრივი დემონსტრაციები, მაგრამ ღია დაპირისპირებას ადგილი არ ჰქონია, რუსეთის ხელისუფლებამ გასცა განკარგულება, რომ განსაკუთრებული საჭიროების შემთხვევაში გამოეყენებინათ არმია, ასევე გავრცელდა განცხადება, რომ რუსეთის ხელისუფლება არ აპირებდა სხვადასხვა რელიგიების აღმსარებელთა მართლმადიდებლობის წესებზე მოქცევას.

რუსეთის სახელმწიფოსთვის საშიშ პირებს ასახლებდნენ რუსეთის გუბერნიაში. 1907 წელს, კავკასიიდან ციმბირში გენერალ ასლან-ბეგ აბაშიძესთან ერთად გასახლებული იქნა ოზურგეთის რაიონის სოფელ უჩხუბში, ოთო ჯინჭარაძის სახლში მცხოვრები ალფეს მიქელაიშვილი. იგი იყო სოციალ-დემოკრატი, მისმა ორმა შვილმა უარი თქვა რუსეთის არმიაში სამხედრო სავალდებულო სამსახურზე. ასლან-ბეგ აბაშიძე და ალფეს მიქელაიშვილი მოსახლეობაში აწარმოებდნენ პროპაგანდას გერმანიის იმპერიის ლიბერალური წყობის შესახებ და აიარალებდნენ ადგილობრივ მოსახლეობას რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ, მოუწოდებდნენ მათ მხარი დაეჭირათ თურქეთის არმიისთვის, რომელიც გერმანიის მოკავშირე იყო. ამ მიზნით მათ მიერ გურიის სოფლებში დაგზავნილი იქნა პროკლამაციები. მათი თანამებრძოლი იყო ოზურგეთის სოფელ დვაბზუს მცხოვრები ვიქტორ ღლონტი. იბრაიმ ბეგ სანჯაყ ბეგზადე აბაშიძის ქვრივი სალიე ხანუმი რუსეთის ხელისუფლებისადმი გაგზავნილ თხოვნაში აღნიშნავდა, რომ მისი შვილი ასლან ბეგ სანჯაყ ბეგზადე აბაშიძე გასამართლებულია პოლიტიკურ საქმეზე ციმბირში გასახლებით, ხოლო მეორე შვილი მემედ ბეგი პოლიციის აგენტებისგან შესაძლო ძალადობის აცტილების მიზნით გაქცეულია ქვეყნიდან. 1908 წლის 28 მარტს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი თავის მიმართვაში აღნიშნავდა, რომ ბათუმის ციხის პატიმარი ალფეს მაქსიმესძე მიქელაიშვილი ავადა და მოითხოვდა ექიმის დახმარებას. ალფეს მიქელაიშვილს მეუღლე გარდაცვლილი ჰყავდა. მას საკმაო უძრავი ქონება გააჩნდა ბათუმის ოლქში და ოზურგეთის მაზრაში, ასევე ფლობდა ბრინჯაოს საბადოებს მურლულის ხეობაში (ასსცსა, ფონდი ი-1, ანან.1, საქმე 303, ფურც. 39).

1904 წლის 29 ნოემბერს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორის მოხსენებაში აღნიშნული იყო, რომ ბათუმის პოლიცმეისტერ კა-

პიტან ჩიქოვანის და მიხეილის ციხე-სიმაგრის კომენდანტ, მდივნის მიერ ბათუმში ჩახშობილი იქნა ოზურგეთიდან ჩამოსულ სამხედრო-ში ახალგაზრდულთა მიერ მოწყობილი ანტისახელმწიფოებრივი ამბოხება. იყო იმის შიშიც, რომ ბათუმის ქარხნის მუშები მხარს დაუჭერდნენ ამბოხებულებს.

ოზურგეთის მაზრის უფროსი ბათუმის პოლიცემისტერს აცნობებდა, რომ ბათუმში, კერძოდ კახაბერში მცხოვრები ალფეს მიქელაიშვილი, ჭოროხის სანაპიროსთან არსებულ ტყეში ინახავდა საბეჭდ დაზგას და ხალხში ავრცელებდა ანტისახელმწიფოებრივ პროკლამაციებს. 1904 წლის 21 აგვისტოს ოზურგეთის მაზრის უფროსი ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორს მოახსენებდა, რომ ბათუმში მცხოვრებნი: ალფეს მიქელაიშვილი, კარლო ჩხეიძე, იულონ შარაშენიძე და ექიმი ვოლსკი ანტირუსულ მოძრაობაში ღებულობდნენ მონაწილეობას. აღნიშნული პირები გაერთიანებული იყვნენ ბათუმში მოქმედ საიდუმლო კომიტეტში, რომელიც აწარმოებდა შეიარაღებულ გამოსვლებს. რუსეთის ხელისუფლებამ განსაკუთრებულ სამიშ პიროვნებად გამოაცხადეს ბათუმში, სასტუმრო „ფრანცია“-ში მცხოვრები იულონ შარაშენიძე და დვაბზუელი ვიქტორ ლლონტი. 1904 წლის 4 თებერვალს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი ითხოვდა მათ გასახლებას რუსეთის გუბერნიაში. 1906 წლის 4 სექტემბერს ქუთაისის გუბერნიის ჟანდარმერიის სამმართველოს უფროსი პოლკოვნიკი ლეონტიევი თავის საიდუმლო მოხსენებაში ბრალს სდებდა ე.წ სამეგრელო გურიის ჯგუფს ანტისახელმწიფოებრივ ქმედებებში.

რუსეთის ხელისუფლება აგიტაცია-პროპაგანდის გზით დაპყრობილ ხალხებში აღვივებდა რუსეთისადმი სიყვარულს. 1912 წლის 17 დეკემბერს ბათუმის თვითმმართველობის სხდომაზე განსაკუთრებული პატივისცემით აღნიშნეს რომანოვების 300 წლიანი ბატონობის ხანა. ბათუმში, აზიზიეს მოედანზე სკოლის მოსწავლეებთან ერთად მოეწყო საერთო სახალხო წირვა-ლოცვა. სობორის მოედანს რომანოვების სახელი უწოდეს. ბათუმის ქალთა გიმნაზიას მიენიჭა რომანოვების სახელი. ბათუმის სკოლებში დაარიგეს რომანოვების მეფობის ისტორიის ამსახველი ბროშურები.

გურიისა და აჭარის მოსახლეობა ვერ ურიგდებოდა რუსეთის კოლონიურ პოლიტიკას. ამ პერიოდში ზემო აჭარაში რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ გამოსვლები მოეწყო. ხულოს, სხალთის ეკლესიის მღვდელი ლუკა ხუნდაძე ოზურგეთიდან ჩამოსულ პირებთან ერთად აწარმოებდა ანტირუსულ პროპაგანდას. 1908 წლის 18 ივნისს ქუთაისის გუბერნიის და სოხუმის ოკრუგის გენერალ გუბერ-

ნატორი ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორს აცნობებდა, რომ მღვდელი ლუკა ხუნდაძე მუსლიმ მოსახლეობაში ეწევა პოლიტიკურ აგიტაციას, აჭარლებს მოუწოდებს რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ ბრძოლისკენ. 1909 წლის 29 მაისს ბათუმის ოლქის სამხედრო გუბერნატორი, პოლკოვნიკი რომანოვსკი გურია-სამეგრელოს ეპარქიის ეპისკოპოს ლეონიდეს სთხოვს სოფელ აჭყვის ეკლესიის მღვდელი თევდორე პაპანდოპულო გადაიყვანოს სხვაგან, რადგან იგი რუსეთის ხელისუფლებისთვის არასასურველი პიროვნება იყო (ასსცსა ფონდი ი-1, ანან. 1, ს. 412 ფ. 1-8).

1908 წლის 20 მაისს, იუსტიციის სამინისტროს დეპარტამენტის დირექტორი, თბილისის სასამართლო პალატის პროკურორს აცნობებდა გურიის შეირაღებული აჯანყების მონაწილეთა, ბათუმიდან ოდესაში გასასამართლებლად გადაგზავნის შესახებ. გურიის აჯანყებულთა ოდესაში გადაგზავნის უსაფრთხოების თავიდან აცილების მიზნით რუსეთის ხელისუფლებამ გამოჰყო შავი ზღვის ფლოტის სამხედრო გემები „დონეცი“, „პრუტი“, „კრონშტადი“, ადმირალ დიკოვის ხელმძღვანელობით. გურიის 12 მსჯავრდებულთა შორის იყვნენ: ერთი თავადი, ორი სასულიერო წოდების მქონე პირი და დანარჩენი გლეხები. მათ შორის იყვნენ: ბენიამინ ჩხიკვიშვილი (ეს პიროვნება 1905 წელს გურიის სახალხო რესპუბლიკას ედგა სათავეში), ნესტორ ერქომაიშვილი, სიმონ ლლონტი, სერგო სურგულაძე, მოსე ტულუში, პარმენ თოთიბაძე, ალექსანდე იმედაიშვილი, რაჟდენ ხომერიკი, გიორგი მამულაიშვილი, კირილე ლომაძე (ასსცსა ფონდი ი-1, ანან. 1, ს. 347, ფ. 1).

საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ საქართველოში ეპარქიათა რაოდენობა შემცირდა. ასევე შეიკვეცა მათი უფლებები.

რუსეთის იმპერატორის ბრძანების საფუძველზე რუსეთის უწმინდესი სინოდი იმერეთის, გურია-სამეგრელოს, სოხუმის ეპარქიებს ავალებდა ეგზარქოსისთვის გადაცათ ზუსტი ცნობები შემოსავლების, კუთვნილი მიწების, შენობა-ნაგებობების თუ სხვა საკუთრების შესახებ. რუსეთის სინოდი საქართველოს ეპარქიათა საკუთრებაზე აწესებდა ზუსტ აღრიცხვას. შემოსავლების 3 % ხმარდებოდა ეკლესიებთან არსებულ სკოლებს.

1894 წლის 9 ნოემბერს რუსეთის უწმინდესი სინოდის წევრმა არქიმანდრიტმა ნიკოლოზმა გამოსცა ცირკულარი, რომელიც იმერეთის, გურია-სამეგრელოს ეპარქიებს ავალებდა ღვთისმსახურების დროს დიდი პატივით მოეხსენებიათ მისი უდიდებულესობა რუსეთის იმპერატორი და ასევე სამეფო ოჯახის წევრები. ღვთისმსახურება უნდა წარმოებულიყო თავდაპირველად რუსულ, ხოლო შემდეგ ქართულ ენაზე.

ყოველი წლის 17 ოქტომბერს ქართულ ეკლესიებს, მისი უდიდე-

ბულესობის, რუსეთის იმპერატორის და სამეფო ოჯახის სადიდებლად უნდა გადაეხადათ პარაკლისი, რათა „კეთილსახიერებითა და მოწყალებითა თვისითა გარდამოიხილოს უფალმა ღმერთმან ჩვენმან უკეთილმსახურესსა რუსეთის იმპერატორისა ჩვენსა ზედა, მეუღლესა მისსა, დედასა მისსა ზედა, მემკვიდრესა მისსა და სრულიად სამეფოსა სახლსა ზედა და უბრძანოს ანგელოზთა თვისთა, რათა დაიცვან ისინი ყოველსა გზასა ზედა და მარადის დაიფარონ, განარიდონ და იხსნან ისინი ყოველთა ჭირთა და ბოროტებისაგან“.

რუსეთის სინოდი ავალებდა ქართული ეკლესიის მღვდელმთავრებს ლოცვა-დიდებას რუსთა მხედრობისათვის, ხოლო ლოცვის ბოლოს უნდა ეთქვათ მრავალჟამიერი. ქართველი მღვდელმთავრები ლოცვას ამთავრებდნენ სიტყვებით: „ჩვენ ზედა მფლობელი ხელმწიფე იმპერატორისა, მეუღლისა მისისა, დედისა მისისა, მემკვიდრისა მისისა და სრულიად სამეფო სახლისათვის“.

ერთმორწმუნე რუსეთთან სიახლოვეს უარყოფითთან ერთად ზოგიერთ შემთხვევაში დადებითი მნიშვნელობა ჰქონდა. იგი უზრუნველყოფდა ქართული ეკლესიის დაცვას ყოველგვარი სექტანტებისაგან.

1891 წლის 18 ნოემბერს მოსკოვში ჩატარდა მისიონერთა მეორე ყრილობა, რომელმაც მიიღო სექტანტებთან ბრძოლის გეგმა. ყრილობამ სექტანტობა აღიარა როგორც ქრისტიანული სახელმწიფოებისათვის საშიში მოვლენა. რუსეთის სინოდი მისდამი დაქვემდებარებულ ეპარქიებს ავალებდა სექტანტური ორგანიზაციების მუშაობის აღკვეთას. გურია-სამეგრელოს ეპარქიის ეპისკოპოსი გრიგორი ბათუმის ოლქის ეკლესიების მმართველს ალექსანდრე რალცევიჩს ცირკულარით ატყობინებდა, რომ რუსეთის უწმინდესი სინოდის 1893 წლის 30 ნოემბრის გადაწყვეტილებით ნებადართული იყო ყოველწლიურად, მაცხოვრის იერუსალიმში შესვლის დღეს, იმპერიის ყველა მართლმადიდებლურ ეკლესიაში შეეგროვებინათ თანხა პალესტინის საზოგადოების სასარგებლოდ. სამღვდლოებისგან შემოწირული თანხა უნაწილდებოდათ ობლებსა და ქვრივებს.

ამრიგად, ზემოდ მოტანილი სარქივო მასალა ნათლად წარმოაჩენს XIX საუკუნის დასასრულსა და XX საუკუნის პირველ ოცწლედში გურიასა და აჭარაში რუსეთის ხელისუფლების მიერ წარმოებულ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სამხედრო, კულტურულ-ინფორმაციული ექსპანსიის არსს, რომელსაც ვერ ურიგდებოდა ადგილობრივი მოსახლეობა და აწარმოებდა რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ განმათავისუფლებელ ომს.

წარმოგიდგენთ რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ აჭარა-გურიის მოსახლეობის მიერ წარმოებული განმათავისუფლებელი ომის ამსახველ სარქივო დოკუმენტებს:

ПОМОЩНИК НАЧАЛЬНИКА
КУТАЙСКОГО
ГУБЕРНСКАГО
ЖАНДАРМСКАГО
УПРАВЛЕНИЯ
въ Батумской Области.

Совершенно секретно.

8. Декабря 1914 г.

№ 3300
г. Батумь.

Доношу, что по полученным мною совершенно секретным путем сведениям, - в последнее время турецкое правительство усиленно занято подвозом войск, орудий и огнестрельных припасов в Лазистан для отправки таковых на нашу границу.

Когда турецкия войска заняли селения: Гоню, Кара-Шалварь, Махо, Омболо и Джарналъ и местным жителямъ были предложены на вооружение германскіе "Маузеры", - послѣдніе отъ восхищенія восклицали: - "да здравствуетъ Султанъ, да здравствуетъ Вильгельмъ".

Занявъ шавшето-Имерхевскій участокъ турецкія власти обложили всѣ селения податью.

Высланный въ 1907 году изъ предѣловъ Кавказскаго края въ Сибирь вмѣстѣ съ Асланъ-Беккомъ Абшидзе Алпезъ МИКЕЛАЙШВИЛИ, по сведениямъ, въ настоящее время проживаетъ въ сел. Учхуби, Озургетскаго уѣзда, въ домѣ Ато ДЛИНЧАРАДЗЕ.

Будучи социаль-демократомъ по убѣжденію и желая помѣшать организациі грузинской дружины, - Микелайшвили, - помощью своихъ двухъ сыновей, перешедшихъ призывной возрастъ, но ускользнувшихъ отъ призыва на военную службу, - ведетъ усиленную пропаганду, стараясь ознакомить население съ либеральнымъ строемъ германской имперіи и вооружая вмѣстѣ съ тѣмъ мѣстное населеніе противъ Русскаго Правительства настаивая на оказаніи поддержки турецкимъ войскамъ, правительство коихъ является союзникомъ Германіи.

Съ этой цѣлью, яко-бы, въ большомъ количествѣ въ свое время были распространены по многимъ селеніямъ Гуріи прокламаціи. Въ этой разброскѣ принималъ участіе житель сел. Туабзу Викторъ ГЛОНТИ. О разброскѣ этихъ прокламацій писалось, недѣли три тому назадъ, въ нѣкоторыхъ грузинскихъ газетахъ.

Подполковникъ *Гадуровъ*